

Pedagogické fakulty jsou však vystaveny řadě rizik

Je veřejným tajemstvím, že **pedagogické fakulty** se se zavedením nestrukturovaného studia učitelství pro druhý stupeň nikdy zcela nesmířily. Ale protože politické a ekonomické důvody je nutily k tomu, aby tento z vnějšku vnucený model akceptovaly, vypadá to, že si již zvykly. Není tomu tak. Zdá se, že nedělený magistr se začíná vracet...

Když jsme současný model studia učitelství připravovali pro akreditace v roce 2004, bylo * toto studium v celé republice pětileté. V něm byla provázána praxe, didaktiky nebo pedagogicko-psychologická příprava. Poté bylo rozhodnuto, že učitelská příprava se bude odvíjet v rámci strukturovaného studia. Slo o aplikaci Boloňské dohody - **pedagogické fakulty** dostaly pokyn, aby do bakalářského stupně nedávaly nic, co by se jednou dalo zneužít tak, že učitel stačí, když bude jen bakalářem," vzpomíná Radka Wildová, děkanka **Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze**. **Pedagogické fakulty** do bakalářských programů daly především oborovou přípravu a jen velmi limitované základy pedagogickopsychologické přípravy a pouze jednu několikadenní orientační praxi. Zároveň zde zůstal i prostor pro takzvaný univerzitní základ.

„Do navazujícího magisterského studia jsme pak museli dát nejen pokračující oborovou přípravu, byť redukovanou, ale především oborově-didaktickou přípravu a přípravu pedagogicko-psychologickou s praxí - oborovou a pedagogicko-psychologickou.

Čtyři semestry jsou na toto všechno velmi krátká doba. Jiná možnost ale nebyla," pokračuje R. Wildová.

A je to právě Praha, která možnost znovuzavedení souvislého magisterského studia pro výuku druhého, ale i třetího stupně vzdělávání vážně zvažuje. (Pro první platí výjimka, to znamená, že ten jako jediný mohl po celou dobu zůstat jako nestrukturovaný.) Ovšem tím prvním, kdo porušil „tabu“ druhého stupně, byl Hradec Králové.

Akreditační komise nakonec povolila

„O změně jsme uvažovali vlastně hned po implementaci boloňského systému, tedy před více než deseti lety. V té době jsme zaznamenali snahy národní ekonomické rady vlády, jež měly vést k tomu, aby k výkonu učitelského povolání stačilo mít jen titul bakaláře. Na druhé straně **pedagogické fakulty** tvrdily, že to není možné, protože do tří let se celý obsah učitelského studia nedá vměstnat. V rovině oborového zaměření by to sice šlo, ale nikoliv spolu s didaktickou složkou, včetně pedagogické praxe. Navíc školský terén paradoxně ještě více volal po posílení praxí - absolvent by měl jít do školy vybaven vším, nejen příslušnou teorií. A tento stav může zajistit pouze souvislé pětileté studium. Ve strukturovaném studiu to již nejde, protože tak dochází k narušení tolik potřebné kontinuity," sděluje Václav Víška, statutární zástupce děkana a proděkan pro studijní záležitosti **Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové**.

„O získání akreditace pro nestrukturované studium učitelství pro druhý stupeň jsme se začali snažit před zhruba šesti lety. Akreditace byla náročná, podařilo se nám to až na třetí pokus, a to po více než dvou letech. Tento nový model realizujeme dva roky. Akreditační komisi nakonec přesvědčila konečná kvalita projektu, zejména souvislá propracovanost praxí nebo instalace odborné didaktiky do třetího ročníku studia. To byl nejproblematičtější bod. Dříve byla didaktika až ve čtvrtém ročníku. Ale její zařazení do třetího ročníku by při zachování strukturovaného studia znamenalo, že by byla

bakaláři, který nemůže jít učit, k ničemu. Nyní je tedy didaktika ve třetím ročníku před hlavní praxí, a to proto, aby student věděl, jak má daný obor učit, než půjde na hlavní pedagogickou praxi. Ta začíná ve čtvrtém a pokračuje v pátém ročníku. Ve zkrácené podobě se však praxe objevuje už od prvního ročníku," informuje V. Víška.

Hlavně praxi a co nejdříve

A právě pedagogické praxe byly také jedním z hlavních témat rozsáhlého dotazníkového šetření, jež pražská fakulta uskutečnila mezi svými studenty. Jejich postřehy a názory mají totiž sloužit jako důležitý podklad pro přípravu nových akreditací.

Podstatná většina respondentů (86 %) chce zavedení pedagogické praxe již do bakalářského studia. Posluchači presenčního studia si myslí, že praxe nejsou dostatečně dlouhé a že ve všech typech je potřeba posílit jejich reflexivní složku. Dále tito studenti hovoří o nevhodném načasování oborových praxí - probíhají ve stejný semestr jako praxe pedagogicko-psychologické přípravy. Řešením by podle studentů byl posun oborových didaktik minimálně o semestr. Avšak studenti kombinovaného studia (z nichž mnozí působí již ve školách) považují současný počet hodin povinné praxe za dostačující, až dokonce nadbytečný a dali by přednost individuální formě plnění ve školách, kde pracují.

„Studenti by chtěli více praktických předmětů a zároveň posílit obor, a to již v bakalářském studiu. Nejvíce si studenti chválili didaktické předměty. Důvodem je jednak využitelnost poznatků a dovedností v praxi, jednak kvalitní vyučující," uvádí Veronika Laufková z Ústavu výzkumu a rozvoje vzdělávání (ÚVRV) při pražské fakultě.

V tomto kontextu pak jistě nepřekvapí, že studenti se naopak kriticky vyjádřili k nabídce teoreticky zaměřených předmětů, zejména se jim moc nezamlouvá filozofie. Nejvíce změn by proto uvítali v univerzitním základu, kde by chtěli posílit cizojazyčnou výuku o španělštinu nebo italštinu, nahradit předmět Biologie člověka a zdravotní kurzem První pomoci a praktický přístup také vnést do Profesní etiky.

Teorie jako prevence rutiny

Tento kritický přístup k teorii zhodnotil Zdeněk Helus z Katedry primární pedagogiky **Pedagogické fakulty UK**, někdejší děkan a současný proděkan bez portfeje: „Teoretické prohrává po právu, pokud je to abstraktní, odtažitá, nudná. Teoretické lze chápat ale i jinak, a to jako vybavení učitele nadhledem a jako obranu před upadnutím do rutiny. Ta sice usnadňuje život, ale žákovi nějaké zvláštní šance vývoje nedává. Proto bychom se jako učitelé měli snažit právě teorii učinit zdrojem nadhledu." „Praxe nikdy není dost. I v mezinárodních výzkumech se ukázalo, že praxe může být vždy více. Studenti učitelství mají stále větší potřebu praxe. Mají také mnohdy dojem, že se učí zbytečnou teorií a že by měli být pořád ve škole mezi žáky a mít neustále kontakt se školskou realitou - čím více praxe, tím lepší příprava učitele. Ono to ale zdaleka tak neplatí. Samozřejmě je hranice, pod kterou se z hlediska rozsahu praxe jít nedá. Myslím, že jsme však k ní velmi citliví, a to tak, abychom se nedostali někam, kde by praxe ve studiu chyběla. Praxe totiž není otázkou neustálého navyšování počtu hodin, ale její kvality a propojení s oborovými didaktikami a s pedagogicko-psychologickou přípravou," míní děkanka Wildová.

A David Greger, ředitel ÚVRV, zařazuje fenomén teorie versus praxe ještě do širšího kontextu: „Mění se situace v celé republice. Dříve existovalo očekávání, že absolvent **pedagogické fakulty** musí být hotovým učitelem. Dnes i stát, ministerstvo školství považuje za potřebné, aby všichni učitelé byli do škol uváděni a že je zde nějaká dráha učitele - ne všechno je třeba chtít po pedagogických fakultách."

Půl na půl

Kardinální otázka celého průzkumu mezi studenty pražské fakulty však byla, jaká forma učitelského studia by měla být pro budoucí akreditaci zvolena. Vygenerovány byly celkem tři modely. Model A představuje zachování stávajícího stavu. To znamená, že „pro učitelské studium je velmi vhodné dělené studium, které se skládá z bakalářského programu zaměřeného více na obory studia, na ně navazujícího magisterského studia, které už více připravuje na učitelskou praxi". Pro se vyslovilo jen 10 procent studentů. Další, model B, je charakterizován tak, že „pro učitelské studium je velmi dobré dělené studium, ale obě části studia by měly zahrnovat dostatečný kontakt s učitelskou praxí a přípravu pro učitelskou profesi". A nakonec céčko, které se od béčka liší „pouze" tím, že studium není dělené - jde o souvislé, tedy nestrukturované pětileté studium. Podpora obou těchto modelů je mezi posluchači zhruba stejná. O trochu vyšší četnost (statisticky nevýznamnou) dosáhlo céčko, tedy nedělené studium, jež podpořilo 48 procent respondentů, zbylých 42 procent pak preferuje dělené studium s praxí rozčleněnou mezi bakalářský a magisterský stupeň studia. Bez zájmovosti také není, že 89 procent studentů souhlasilo s výrokem, že i kurzy zaměřené na didaktiku učebních předmětů by měly být zařazovány již v rámci bakalářského studia. „Nepozorujeme rozdíly mezi studenty bakalářského a navazujícího magisterského studia. Pouze u studentů nestrukturovaného pětiletého studia pro první stupeň je vyšší podpora nedělenému studiu," říká D. Greger. A pokud jde o posluchače studující nedělený magisterský program pro první stupeň, 76 procent jich souhlasilo s pětiletým souvislým studiem, naopak 24 procent si dokázalo představit přípravu učitelů rozdělenou na bakaláře a magistra. Avšak ani v zahraničí není tento model obvyklý. „Výraznou preferenci studentů lze chápat jako podporu pro zavádění praxe a pedagogicko-psychologické přípravy již v bakalářském studiu. Nemůžeme proto říci, že studenti podporují více dělené, nebo nedělené studium," komentuje ředitel Greger.

Méně zkoušek, méně stresu

A proč respondenti nestrukturované studium učitelství vůbec podporují? Všechny jejich důvody samozřejmě vycházejí z faktu, že legislativa požaduje, aby učitel pro druhý stupeň měl absolvované magisterské studium učitelství (87 % respondentů uvedlo, že by chtělo po skončení studia učit, 83 % s tím ke studiu i nastupovalo). Dále si tito studenti myslí, že by tak měli více oborových didaktik, protože by na ně bylo od prvního ročníku studia více času. To samé platí pro praxe. Zrušením bakalářského předělu by tak pochopitelně odpadly jedny státní zkoušky, včetně absolventské práce a tím i přijímací řízení do navazujícího magisterského studia. Nejenže bytím posluchači získali další cenný čas, a to právě pro tolik požadovanou praxi, ale zároveň oceňují, že by se tak vyhnuli stresu pramenícího z těchto zkoušek. Navíc některé dosavadní akademické povinnosti, zejména bakalářská práce vůbec nemusejí přímo přispívat k přípravě na učitelskou profesi. A protože nové akreditace nemají spočívat jen v případné změně formy studia, ale zejména ve vnitřní proměně jeho struktury, studenti volají po změně váhy kreditů u některých předmětů. Z dotazníkového šetření totiž také vyplynulo, že kredity přiřazené k jednotlivým předmětům v rámci studijního plánu vždy neodpovídají požadavkům na splnění předmětu. „V připravované koncepci se snažíme o větší integraci jednotlivých oblastí. Už jenom to, že učitelství má desítky předmětů, a tedy i zápočtů a zkoušek, tříští pozornost. To k integraci nepřispívá. Chceme, aby student měl komplexní obraz. Snažíme se proto, aby se v rámci akreditací co nejvíce kladl důraz na vnitřní integraci, která umožní menší počet předmětů za více kreditů. Když se v roce 2004 akreditovalo, měli jsme tu smůlu, že ještě nebyl univerzitní kreditní systém, a proto jsme

připravovali studijní programy bez kreditů. A rok nato se na již akreditované a rozeběhnuté studijní programy dopočítávaly kredity. Kredity proto skutečně neodrážejí váhu studijní náročnosti jednotlivých disciplín. Budou se tedy redukovat počty předmětů, ale ne na úkor kvality a obsahu. A budeme se snažit o jejich efektivní propojení," vysvětluje R. Wildová.

Mezifakultní vazby

Nové akreditace mají být schváleny v průběhu roku 2016, a proto ke konci letošního kalendářního roku by akreditační spisy měly být kompletně připraveny. „Zásadní rozhodnutí je potřeba učinit do začátku léta, a to proto, aby katedry mohly začít pracovat na svých akreditačních spisech," poznamenává děkanka Wildová.

Také učitelé nemají ve výběru modelu jasno, respektive členové přípravného týmu nových akreditací se ve svých názorech dělí zhruba půl na půl.

„Koncepční skupina velmi vážně uvažuje o dvou modelech, o nichž budeme dále jednat: bakalář a navazující magistr s tím, že v bakalářském stupni bude pedagogickopsychologická příprava, základy oborových didaktik a také ve větší míře pedagogická praxe. V navazujícím magisterském studiu budou v limitovaném rozsahu pokračovat obory, ale těžiště bude v oblasti pedagogickopsychologické a v oborově-didaktické přípravě. Druhý model je pětileté nedělené magisterské studium. To by už svojí kontinuální strukturou řadu stávajících problémů odstranilo. Musíme ale velmi zvažovat, co našim studentům a potenciálním zájemcům bude z různých důvodů více vyhovovat," zdůrazňuje R. Wildová a doplňuje: „Máme sice otevřené dveře k tomu, abychom pro druhý stupeň udělali dlouhé studium, ale kromě Hradce Králové se k tomu v tuto chvíli nikdo nehlásí. Důvodem je to, že řada fakult má málo zájemců o navazující magisterské studium, takže svoji ekonomiku stavějí hlavně na bakalářích, o které by jinak přišli." Další problém tkví v tom, že **pedagogické fakulty** mají specifické postavení v rámci univerzity, které spočívá v tom, že jejich obory se často kombinují s obory jiných fakult v rámci univerzity. A tyto fakulty proto zpravidla nepůjdou do nestrukturovaného studia.

„Neměli jsme a nemáme s tím problém, protože jsme uzavřeli dohodu jednak s naší filozofickou fakultou, která má na starost dějepis a občanskou výchovu.

jednak s naší přírodovědeckou fakultou, jež zase zabezpečuje naše přírodovědné obory. Kolegové, kteří mají na těchto fakultách učitelské vzdělávání na starosti, nás v naší nové akreditaci podpořili a pomáhají nám. Pravdou ale je, že na některých pedagogických fakultách takováto vstřícnost nefunguje. Důvodem je to, že zejména přírodovědecké fakulty argumentují tím, že strukturovaná akreditace pro ně představuje vyšší koeficient ekonomické náročnosti. Jinak řečeno, výhodnější pro tyto fakulty je, aby studium učitelství bylo i nadále dělené. Uvedu příklad: Student je zapsán v bakalářském studiu Fyzika se zaměřením na vzdělávání a Český jazyk se zaměřením na vzdělávání. Zapsán je na přírodovědecké i **pedagogické fakultě**. Ale protože je v tuto chvíli koeficient ekonomické náročnosti vyšší na přírodovědecké fakultě, veden je kompletně jen tam. Jde tedy o studenta přírodovědecké fakulty, který studuje mezifakultně, tedy i na fakultě pedagogické," analyzuje V. Víška.

Ve hře je i další varianta

Další riziko spočívá v tom, že by mohl i poklesnout zájem potenciálních studentů, a to jednoduše proto, že by již nemohli do navazujícího magistra nastupovat z jiných fakult.

Proděkan Víška však dokládá, že u nich se tyto obavy nenaplnily: „Na poklesu zájmu o studium na naší fakultě se to nijak neprojevovalo. V prvním roce souvislého pětiletého studia jsme zapsali zhruba stejný počet studentů jako v předcházejícím roce do bakalářského studijního programu. A letos jich

pravděpodobně zapíšeme ještě o pár desítek více. Zdá se, že uchazeči vítají, že budou mít jen jednu státnice, včetně jediné absolventské práce místo dvou ve strukturovaném studiu.

A klesající demografická křivka postihne všechny fakulty, bez ohledu na to, jestli se jedná o strukturované nebo nestrukturované studium." Nicméně situace Prahy je odlišná, a to zejména v tom, že zdejší **pedagogická fakulta** má jako jediná v republice dohromady akreditované učitelství jak pro druhý, tak pro třetí stupeň. A Akreditační komise není vůbec nakloněna tomu, aby také učitelství pro střední školy bylo nestrukturované. Nabízí se proto ještě další model, a to paralelní akreditace jak dlouhého, tak děleného studia.

„Budeme zvažovat i to. Možná se ukáže, že v některých oborech bude dlouhé studium a vedle toho i oborový bakalář, třeba u cizích jazyků. V každém případě ale profesní bakaláři (například školský management nebo učitelství pro mateřské školy) zůstanou zachováni. Současné rozhodování se týká jen učitelských programů, kde je podmínkou magisterské vzdělání.“